[https://doi.org/10.52058/2695-1592-2021-1\(1\)-336-345](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2021-1(1)-336-345)

Олена Припотень

*директор Таращанського академічного ліцею «Ерудит»
Таращанської міської ради Київської області
стажист-дослідник ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»
НАПН України
e-mail: olena-pripoten@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-7054-0753>*

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ УПРАВЛІННЯ МІЖНАРОДНОЮ ПРОЄКТНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглянуто результати експериментального дослідження які свідчать, що управління міжнародною проєктною діяльністю в закладі загальної середньої освіти сприяє підвищенню педагогічної майстерності вчителів та якості навчання учнів. Розроблена модель управління міжнародною проєктною діяльністю в закладі загальної середньої освіти на основі організаційно-педагогічних умов, інтегрована у процес формування особистості випускника, який володіє комплексом життєвих компетентностей, необхідних для успішно входження в сучасне суспільство.

Експериментальна перевірка ефективності впровадження організаційно-педагогічних умов управління міжнародною проєктною діяльністю в ЗЗСО забезпечує досягнення таких цілей, як:

- залучення до управлінської діяльності всіх суб'єктів освітнього процесу;
- забезпечення наповненості управлінської діяльності конкретним змістом, визначення ролі й завдань кожного суб'єкта управлінської моделі;
- підпорядкування діяльності всіх рівнів управління для забезпечення успіху та позитивних результатів на функціональному і результативному рівнях;
- вивільнення часу директора і вчителів для діяльності, спрямованої на підвищення якості освіти засобами управління міжнародними проєктами в умовах ЗЗСО.

Ключові слова: проєкт, проєктна діяльність, міжнародний проєкт, заклад загальної середньої освіти, освітній простір, управління міжнародною проєктною діяльністю, міжнародне співробітництво.

Olena Prypoten

Headmaster of Tarashcha Academic Lyceum "Erudite"
of Tarashcha City Council of Kyiv region
intern-researcher at the State Higher Educational Institution
"University of Education Management
National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine
e-mail: olena-pripoten@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-7054-0753>

STUDY OF THE EFFICIENCY OF ORGANIZATIONAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS OF INTERNATIONAL PROJECT ACTIVITY MANAGEMENT IN THE INSTITUTION OF GENERAL SECONDARY EDUCATION

Abstract. The article considers the results of experimental research, which show that the management of international project activities in the institution of general secondary education contributes to improving the pedagogical skills of teachers and the quality of students learning. The developed model of international project management in a general secondary education institution based on organizational and pedagogical conditions is integrated into the process of forming the personality of a graduate who has a set of life competencies necessary for successful entry into modern society.

Experimental verification of the effectiveness of the implementation of organizational and pedagogical conditions for the management of international project activities in general secondary education institution ensures the achievement of such goals as:

- involvement in the management of all subjects of the educational process;
- ensuring the fullness of management activities with specific content, defining the role and objectives of each subject of the management model;
- subordinating the activities of all levels of management to ensure success and positive results at the functional and effective levels;
- freeing up the time of the principal and teachers for activities aimed at improving the quality of education through the management of international projects in the conditions of general secondary education institution.

Key words: project, project activity, international project, general secondary education institution, educational space, management of international project activities, international cooperation.

Постановка проблеми. На етапі реформування шкільної освіти виникла необхідність відродження методу проєктів. Теоретики сучасної вітчизняної дидактики трактують проєктування як процес та технологію створення і використання проєктів, а метод проєктів – як систему навчання та виховання, за якою учні набувають знань і вмінь у процесі планування й виконання поступово ускладнених завдань – проєктів.

Інноваційний досвід свідчить про те, що впровадження проєктної діяльності у закладах освіти дозволяє успішно досягати цілей під час завершення проєкту, поєднувати різні аспекти діяльності, повноцінно використовувати потенціал та

збільшує фінансові можливості закладу освіти. Відтак, управління проєктами відрізняється від іншої управлінської діяльності, вимагаючи спеціальних умінь, інструментів, організаційної структури та культури і є визнаною особливою галуззю менеджменту. Нині управління проєктами виокремлюється в специфічну галузь знань та передбачає управління з огляду на обсяг, якість, часові, ресурсні та фінансові обмеження. Вирішити поставлені завдання дозволяють певні підходи до управління проєктами, що доповнюють один одного: класичний; за циклом вирішення проблеми; за життєвим циклом проєктного менеджменту.

Слід зауважити, що метод проєктів започаткував низку важливих ідей. Зокрема, усвідомлення зв'язку школи та життя, намагання педагогів та учнів брати участь у плануванні своєї діяльності, самостійно обирати засоби здійснення визначеної роботи, уміння підбивати підсумки та оцінювати наслідки. Проєктна діяльність стала стимулюючим чинником у розвитку загальної середньої освіти. Заклади загальної середньої освіти з метою підвищення якості освіти використовують спеціалізовані програми, альтернативні методики та спадщину видатних педагогів. Шляхом інноваційних підходів до змісту і форм методичної діяльності, зокрема, через впровадження проєктного методу в діяльності шкіл реалізуються актуальні задачі зростання професійної майстерності педагогів. Вибір цього методу також обумовлено вимогами концепції розвитку нової української школи, навчання і розвитку особистості в ній.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Забезпечення конкурентоспроможності закладу освіти та якості надання ним освітніх послуг є предметом розгляду в роботах Г. Азгальдова, В. Андрущенка, С. Воровщикова, Б. Гершунського, В. Камишина, С. Клепка, В. Кременя, О. Локшиної, Г. Лукіної, В. Лутая, О. Ляшенка, С. Ніколаєнка, О. Овчарук, В. Олійника, Л. Покроєвої, Е. Райхмана, М. Романенка, З. Рябової, Н. Селезньової, О. Суббето, Д. Татьянченка та ін.

Організація, проведення, узагальнення та інтерпретація отриманих результатів педагогічного експерименту та методів педагогічних досліджень висвітлюється в роботах С. Гончаренко, Г. Дмитренко, Г. Єльнікової, В. Маслова, З. Рябової, Є. Хрикова.

Перевірка значущості отриманих результатів за допомогою методів математичної статистики розкривається у працях С. Айвазяна, В. Афанасьєва, М. Євтуха, М. Кулика, Є. Лузіка, Т. Ільїної, П. Воловика, А. Наследова, Д. Новикова, В. Смирнова.

Питаннями управління проєктами з точки зору менеджменту займається ряд вчених, зокрема Т.Сорочан, П.Третьяков, Л.Батенко, М.Лукашенко, Г.Міщенко та ін. У дослідження даної проблеми значний вклад внесли науковці. Управління інноваційним розвитком закладу освіти на засадах проєктної діяльності розглядалися у працях таких авторів, як Л.Оліфіра, О.Алейнікова, Л. Карамушка, М. Гриньова, Г.Тимошко .

Проблема управління проєктною діяльністю розглядається у працях вітчизняних та зарубіжних учених (Д. Дьюї, У. Кілпатрик, Є. Коллінгс, Л.Левін, Д. Піт, С.Шацкий). У наш час варіанти проєктної діяльності розглядаються у працях В. Гузеєва, М. Гуревича, О. Коберніка, І.Лернера, Н.Матяш, М.Павлової,

Є.Павлютенкова, Г. Селевко, В. Симоненко.

Мета статті: позиціонувати результати ефективності організаційно-педагогічних умов управління міжнародною проєктною діяльністю в закладі загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу. Організаційно-педагогічні умови є різновидом педагогічних умов, які залежать від особливостей організації освітнього процесу та відображають функціональну залежність суттєвих компонентів педагогічного явища від комплексу об'єктів (речей, їх станів, процесів, взаємодій) у різних проявах.

Організаційно-педагогічні умови управління проєктною діяльністю залежно від поставлених цілей, завдань, вимог суспільства та держави, можуть бути і зовнішні, і внутрішні. До зовнішніх відносимо різні види нормативного, програмового, наукового, методичного забезпечення управління, до внутрішніх - різні види мотивації педагогічного колективу до якісної праці, особистісне ставлення керівника або вчителів до реалізації поставлених завдань у здійсненні проєктної діяльності в умовах закладу загальної середньої освіти. Управління якістю надання освітніх послуг позиціонується на основі моделі управління міжнародною проєктною діяльністю в закладі загальної середньої освіти засобами створення відповідних організаційно-педагогічних умов, а саме:

- до забезпечення зовнішніх організаційно-педагогічних умов управління міжнародною проєктною діяльністю в ЗЗСО віднесено: нормативно-правове, програмове, наукове та методичне забезпечення.
- до внутрішніх організаційно-педагогічних умов, необхідних для успішного управління реалізацією міжнародних проєктів у закладі освіти віднесено:
 - високий рівень професійної компетентності керівника ЗО, орієнтованого на різноманітні формати і види взаємодії з педагогічним колективом;
 - сприяння побудові кожним учасником освітнього процесу індивідуального маршруту розвитку в рамках реалізації проєкту;
 - наявність розробленої системи моніторингу проєктної діяльності, орієнтованої на фіксацію змін;
 - науковий та науково-методичний супровід освітнього процесу;
 - активізацію використання різноманітних ресурсів успішного управління реалізацією міжнародних проєктів у закладі освіти .

Сформовані на належному рівні організаційно-педагогічні умови дозволяють забезпечити ефективність управління міжнародною проєктною діяльністю в ЗЗСО, результати яких є основою для продуманих управлінських рішень адміністрації та забезпечення роботи педагогічного колективу. Під керівництвом методичної ради розробляється тестовий інструментарій та критерії оцінювання, проводиться навчання педагогічних працівників, складається графік тестувань та аналізуються результати досліджень. Інформація про ефективність організаційно-педагогічних умов управління міжнародною проєктною діяльністю в ЗЗСО доводиться до вчителів, батьків та учнів. Проблемні ситуації коригуються психологом та вчителями під керівництвом адміністрації.

Для дослідження ефективності організаційно-педагогічних умов управління міжнародною проектною діяльністю в ЗЗСО було застосовано метод моделювання, за допомогою якого у схематичному відтворенні представлено модель управління якістю надання освітніх послуг на основі міжнародної проектної діяльності в ЗЗСО.

Успішне виконання проектних дій багато у чому залежить від професійної компетентності команди управління проектом, їх здатності продумано управляти ними. Так, реалістично поставлені цілі будуть досягнуті за умови отримання проміжних результатів, а особлива увага до поточних результатів дозволяє вчасно виявити проблеми. Творчий підхід керівника проекту, його компетентність та наполегливість також сприяють успішному завершенню проекту[6].

Професійне управління проектами скорочує тривалість їх реалізації у середньому на 20 - 30%, а витрати - на 10-15% [5].

Дослідження ефективності організаційно-педагогічних умов управління міжнародною проектною діяльністю в ЗЗСО відбувалось різними засобами:

- анкетування керівників під час нарад, семінарів;
- бесіди з вчителями, директорами, працівниками відділів освіти;
- інтерв'ювання інших категорій педагогічних працівників щодо організації впровадження міжнародної проектної діяльності в школі, яку здійснює управлінська команда.

Теоретичне обґрунтування досліджуваної проблеми дозволило визначити структуру готовності до управління міжнародною проектною діяльністю в ЗЗСО, що включає в себе наступні компоненти:

- мотиваційно-ціннісний;
- змістовно-процесуальний;
- організаційно-управлінський;
- результативно-оцінний.

Застосовані етапи постійного спостереження щодо ефективності організаційно-педагогічних умов управління міжнародною проектною діяльністю в ЗЗСО: передпроектний, реалізації проекту, рефлексивний (оцінка), післяпроектний (апробація, поширення).

У процесі дослідження обґрунтовано наукові підходи до здійснення управління міжнародною проектною діяльністю в ЗЗСО (особистісно-діяльнісний, системний, дитиноцентричний, компетентнісний), головними визначено принципи (професійної спрямованості, активності та самостійності) та функції управління (інформаційно-аналітична, мотиваційно - цільова, планово-прогностична, організаційно-виконавська, контрольно-діагностична, регулятивно – корекційна). Вдало апробовано форми навчання здобувачів освіти в умовах управління проектною діяльністю (семінар - занурення; проектна майстерня, проектний семінар, методологічний семінар, семінар-рефлексія) та методи (моделювання професійних ситуацій, кейс-метод, метод проектів).

Для організації дослідження визначено критерії та показники: мотиваційний (мотивація до проектної діяльності, інтерес до вирішення завдань модернізації шкільної освіти, до взаємодії у проектній групі), когнітивний (знання в області

здійснення проєктної діяльності), операційно-діяльнісний (проєктні, рефлексивні, комунікативні вміння вчителів, ініціативність) та рівні (інтуїтивний, функціональний та креативний).

У загальному розумінні проєктна діяльність – це специфічна форма організації освітнього процесу в ЗЗСО, при якому відбувається взаємовплив, взаємозбагачення його учасників, визнання унікальності суб'єктного досвіду як найважливішого джерела творчого саморозвитку. Як засіб інформаційного забезпечення управління міжнародною проєктною діяльністю в ЗЗСО – це дослідницький процес, за допомогою якого з'ясовують стан функціонування освітньої системи, вивчають процеси, що характеризують її як функціонуючий організм, якому властивий сталий розвиток, тому аналіз ґрунтується на методології наукового дослідження, чітко визначаючи мету, предмет і об'єкт дослідження, концепції й гіпотези, що ведуть систему до прогнозованого результату. З цією метою вивчають умови, у яких функціонує освітня система, процеси, що характеризують її стан і результати функціонування системи.

Отже, управління міжнародною проєктною діяльністю в ЗЗСО, удосконалення професійної компетентності педагогічного колективу на основі розвитку творчої активності з позиції сучасної теорії управління розглядалось як управління складною системою. А це означає, що питання планування, організації, стимулювання й контролю діяльності, пов'язаної з удосконаленням управління міжнародною проєктною діяльністю в ЗЗСО, мають у своїй сукупності створювати систему управління педагогічним колективом школи, побудовану за певними принципами. Вони забезпечують у роботі цілеспрямованість, комплексність, послідовність і перспективність.

В основу дослідження була покладена ідея про те, що модель управління якістю надання освітніх послуг на основі міжнародної проєктної діяльності в ЗЗСО що включає в себе методологічне, методичне, програмне забезпечення з управління проєктами, надає інструментарій, який забезпечує управління життєвим циклом проєкту при визначених організаційно-педагогічних умовах, і сприяє засвоєнню педагогами і учнями етапів, прийомів і механізмів проєктної діяльності.

Реалізація організаційно-педагогічних умов управління міжнародною проєктною діяльністю в ЗЗСО проходила в кілька етапів:

- перший етап передбачав визначення початкового рівня мотиваційної готовності педагогічного колективу до управління міжнародною проєктною діяльністю в ЗЗСО, ґрунтуючись на наявному досвіді, отриманому на рівні закладу вищої освіти або з реальної педагогічної практики; а також стимулювання емоційно-ціннісного ставлення викладачів до даного виду діяльності;

- другий етап включав в себе організацію проєктної діяльності всіх учасників освітнього процесу в рамках комплексної міждисциплінарної програми з управління проєктами у сфері освіти, спрямованої на формування мотиваційно-ціннісного, змістовно процесуального, організаційно-управлінського, результативно-оцінного компонентів готовності педагогічного колективу до управління міжнародною проєктною діяльністю в ЗЗСО;

- третій етап був спрямований на формування проєктних команд в сучасному цифровому освітньому середовищі ЗЗСО.

Дослідно-експериментальна робота за темою дослідження складалася з констатувального, формувального та контрольного етапів.

На констатувальному етапі експерименту був з'ясований стан впровадження міжнародної проєктної діяльності в освітній процес визначених закладів, вивчений кадровий склад педагогічних колективів, рівень організації методичної роботи, якість інформаційного забезпечення освітнього процесу, стан психологічного клімату в педагогічних та учнівських колективах та організаційно-педагогічних умов управління міжнародною проєктною діяльністю в ЗЗСО.

Формувальний етап експерименту проводився у природних умовах, не порушуючи логіки та ходу освітнього процесу ЗЗСО. Для дослідження результативності формувального експерименту було відібрано експериментальна група (ЕГ) керівників та вчителів у кількості 160 осіб; контрольна група (КГ) – 156 осіб.

Під час формувального експерименту здійснювалася послідовна робота щодо підвищення професійного рівня педагогічного колективу з управління міжнародною проєктною діяльністю в ЗЗСО, створювався єдиний інформаційний простір в експериментальних закладах. Також проводилась активна робота щодо підвищення та створення сприятливого психологічного клімату в ЗЗСО для організації міжнародної проєктної діяльності. Формувальний експеримент був спрямований на забезпечення підвищення якості надання освітніх послуг через створення відповідних організаційно-педагогічних умов та їх постійного аналізу і корекції.

Основною базою для експериментальної роботи було обрано Таращанський академічний ліцей «Ерудит». Проте, з метою визначення ефективності запропонованої експериментальної стратегії та підтвердження її об'єктивного характеру, запропоновано провести аналогічну експериментальну роботу за нашими рекомендаціями з учасниками освітнього процесу в інших ЗЗСО.

Аналізуючи результати дослідження (рис.1.), визначено, що процес ефективної педагогічної взаємодії сприяє впровадженню організаційно-педагогічних умов управління міжнародною проєктною діяльністю в ЗЗСО і включає:

- професійний інтерес різних видів міжнародних проєктів;
- вміння ефективно налагоджувати професійну взаємодію у процесі створення міжнародних проєктів;
- здатність позиціонувати професіоналізм та критичне мислення;
- взаємоповагу в роботі творчих груп щодо розробки міжнародних проєктів;
- здатність до планування під час управління міжнародною проєктною діяльністю в ЗЗСО на засадах компетентнісного підходу.

Дослідження ефективності організаційно-педагогічних умов управління міжнародною проєктною діяльністю в ЗЗСО дозволив управлінській команді і педагогічному колективу школи сформулювати найбільш актуальні проблеми, які

лягли в основу розробки кваліметричної моделі якості надання освітніх послуг у ЗЗСО.

На основі отриманих результатів було зроблено висновки: загальна оцінка діяльності закладів освіти за кваліметричною моделлю у всіх ЕГ є вищою, ніж у КГ. В обрахунку середньої арифметичної оцінки в частках одиниці встановили, що в ЕГ вона становить 0,867, а у КГ - лише 0,637, що на 23% менше ніж у ЕГ.

Рис. 1. Динаміка оцінки параметрів за кваліметричною моделлю якості надання освітніх послуг ЗЗСО на основі упровадження організаційно-педагогічних умов управління міжнародною проєктною діяльністю.

Аналізуючи кожен параметр у загальному вигляді (рис. 1), визначаємо, що середній арифметичний показник параметра «Якість управління ЗЗСО на основі міжнародної проєктної діяльності в ЗЗСО (Р-1)» в ЕГ ЗЗСО становить 0,225, а у КГ - 0,173, тобто на 5% менше ніж в ЕГ. Ця різниця показує, що значна кількість керівників ЗЗСО не усвідомлює необхідності управління закладом освіти на основі міжнародної проєктної діяльності в ЗЗСО, а також не має відповідних знань щодо процесу її створення.

Середній показник параметра «Якість науково-методичного забезпечення управління міжнародною проєктною діяльністю у ЗЗСО (Р-2)» в ЕГ становив 0,228, а у КГ - лише 0,158, тобто на 7% менше. Отже, упровадження управління міжнародною проєктною діяльністю в ЗЗСО ЕГ безпосередньо впливає і на зміну науково-методичного забезпечення освітнього процесу. Саме цей параметр позиціонує якісні зміни у професійному зростанні педагогів, що відбувається завдяки впровадженню проєктного менеджменту в освітній процес.

Середній арифметичний показник параметра «Якість здійснення освітнього процесу (Р-3)» в ЕГ склав 0,212, а в КГ становив 0,157, а параметра «Якість результатів надання освітніх послуг (Р-4)» в ЕГ закладах освіти становив 0,202, а у контрольних - 0,148 (на 15% менше від ЕГ ЗЗСО).

Отже, результативність навчальних досягнень учнів в ЕГ закладів освіти, де впроваджені організаційно-педагогічні умови управління міжнародною проектною діяльністю в ЗЗСО, зросла. Цей показник підтверджується також перевіркою електронних журналів, які ведуться в ЕГ закладів освіти, паперових журналів у КГ ЗЗСО та результатами моніторингу.

Участь у міжнародних проєктах орієнтована на позитивні зміни в кожній із сфер діяльності школи. Як результат, сума позитивних змін в окремих сферах призведе до позитивних змін в роботі ЗЗСО в цілому. Управління розвитком проектної діяльності у закладі освіти можна визначити як важливу складову управлінської діяльності, у процесі якої за допомогою міжнародних проєктів вирішуються завдання планування, організації, керівництва та контролю процесів розробки і освоєння нововведень, забезпечується цілеспрямованість і організованість діяльності учасників освітнього процесу, зростає їх потенціал, що призводить до підвищення якості освіти.

Результати експериментального дослідження свідчать, що запропонований механізм управління якістю надання освітніх послуг сприяє підвищенню педагогічної майстерності вчителів та якості навчання учнів. Розроблена модель управління міжнародною проектною діяльністю в ЗЗСО, за умови впровадження відповідних організаційно-педагогічних умов, прогнозована на формування конкурентноспроможної особистості випуска, що підтверджує ефективність визначених та впроваджених організаційно-педагогічних умов досліджуваного процесу і сприяє підвищенню якості надання освітніх послуг у закладі освіти.

Висновки. Отже, управління міжнародною проектною діяльністю в ЗЗСО, удосконалення професійної компетентності педагогічного колективу на основі розвитку творчої активності з позиції сучасної теорії управління розглядалось як управління складною відкритою системою.

З метою удосконалення знань та практичних навичок щодо впровадження міжнародної проектної діяльності в школі були розроблені й впроваджені в освітній процес методичні рекомендації щодо удосконалення організаційно-педагогічних умов управління міжнародною проектною діяльністю, які будуть принагідними у практичній діяльності керівників закладів загальної середньої освіти.

Література:

1. Дмитренко Г. А. Кваліметрія в управлінні: гуманістичний контекст (Навч. посібн.) / Г. А. Дмитренко, О. Л. Ануфрієва, Т. І. Бурлаєнко, В. В. Медвідь. – Житомир: Видавець О. О. Євенок, 2016 – 336 с
2. Камишин В. Інформаційні технології формування сучасних систем знань як основа інноваційного розвитку освіти / В. Камишин, О. Стрижак, В. Величко // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. – 2015. – Вип. 2. – С. 22-28.
3. Кириченко М. О. Наукові засади та функції компетентного менеджменту у загальноосвітньому навчальному закладі: монографія / М. О. Кириченко, В. І. Маслов. – Луцьк : ВІППО, 2015. – 188с.
4. Маслов В. І., Бондар О. С., Горах К. В. Наукові основи та технології компетентного управління загальноосвітнім навчальним закладом: Монографія. Тернопіль: Крок, 2012.-320с

5. Єльнікова Г. В., Рябова З. В. Моніторинг як ефективний засіб оцінювання якості загальної середньої освіти в навчальному закладі. *Обрії*. 2008. № 1. С. 5-12.
6. Тимошко Г. М. Теоретико-практичні засади управління розвитком творчого потенціалу педагогічного колективу / Г. М. Тимошко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка. Педагогічні науки. – 2017. – вип. 142. – С. 175-181с.
7. Фесенко Т. Г. Управління проектами: теорія та практика виконання проектних дій: навч. посібник / Т. Г. Фесенко; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х. : ХНАМГ, 2012. – 181 с.

References:

1. Dmytrenko G. A. Qualimetry in management: humanistic context (Textbook.) / G. A. Dmytrenko, O. L. Anufrieva, T. I. Burlaienko, V. V. Medvid. - Zhytomyr: Publisher: O. O. Yevenok, 2016 - 336 p
2. Kamyshyn V. Information technologies of modern knowledge systems formation as the basis of innovative development of education / V. Kamyshyn, O. Stryzhak, V. Velychko // Pedagogical innovations: ideas, realities, prospects. - 2015. - Issue 2. - P. 22-28.
3. Kyrychenko M. O. Scientific principles and functions of competent management in general education institution: monograph / M. O. Kyrychenko, V. I. Maslov. - Lutsk: VIPPE, 2015. - 188p.
4. Maslov V. I., Bondar O. S., Gorash K. V. Scientific bases and technologies of competent management of general educational institution: Monograph. Ternopil: Krok, 2012.-320 p.
5. Yelnikova G. V., Riabova Z. V. Monitoring as an effective means of assessing the quality of general secondary education in an educational institution. *Horizons*. 2008. № 1. pp. 5–12.
6. Tymoshko G. M. Theoretical and practical principles of management of the development of the creative potential of the teaching staff / G. M. Tymoshko // Bulletin of the T. G. Shevchenko Chernihiv National Pedagogical University. Pedagogical sciences. - 2017. - Issue 142. - P. 175-181p.
7. Fesenko T. G. Project management: theory and practice of project actions: textbook / T. G. Fesenko; Khark. nat. acad. of city households. - Kh.: KNACH, 2012. - 181 p.